

Fritz Valjavec s-a aflat în conducerea unei prestigioase publicații germane, „Südostdeutsche Forschungen” („Cercetări germane sud-estice”), din 1940, „Südost Forschungen” („Cercetări sud-estice”). În această calitate, a atras colaboratori străini, purtând cu ei o corespondență constantă. Selecția editorilor s-a oprit la perioada 1935-1944. Scrisorile sunt către și de la 37 de personalități românești ale timpului: Ilie Bărbulescu, Alexandru Borza, Gheorghe I. Brătianu, Emanoil Bucuța, Nicolae Cartoianu, Emil Diaconescu, Constantin Diculescu, Alexandru Dima, Silviu Dragomir, Nicolae Drăganu, Gheorghe Duzinchievici, Aurel Filimon, Constantin C. Giurescu, Victor Gomoiu, Vasile Grecu, Iorgu Iordan, Nicolae Iorga, Caius Jiga, Constantin Lacea, Ioan Lupaș, Ilie Minea, Ioan Moga, Ion Nistor, Sabin Opreanu, Petre P. Panaitescu, George Pascu, Coriolan Petranu, Emil Pop, Sextil Pușcariu, Constantin Rădulescu-Motru, Alexandru Rosetti, Aurelian Sacerdoțeanu, Dan Simonescu, Laurian Someșan, Gheorghe Țițeica, Romulus Vuia.

Trebuie subliniat interesul german, din perioada interbelică, pentru atragerea cât mai multor colaboratori străini la publicațiile științifice apărute în Germania, refăcând, astfel, legăturile dinaintea Primului Război Mondial. Și, pentru a înlătura orice rețineri, deși Germania trecea printr-o perioadă complexă, de imixtiune a politicului în toate domeniile, adesea era evidentă dorința de a rămâne pe terenul științei. Fritz Valjavec, într-o scrisoare din 5 octombrie 1935, îl anunța pe Nicolae Iorga: „M-aș bucura să pot contribui de aici de la München, cu modestele mele puteri, la promovarea relațiilor româno-germane pe bază strict științifică.” Cum afirmația venea de la un cunoscător, cel mai probabil era o aluzie la momentul penibil când, în timpul războiului mondial, o publicație științifică de limbă germană operase modificări pe textele lui Nicolae Iorga, fără a-i solicita acceptul, cu scopul justificării unor teze politice ale Berlinului. (Pe 9 februarie 1913, Armin Tille, din Dresda, i-a cerut lui Nicolae Iorga, pentru o *Istorie universală*, mai multe contribuții. Apariția, cu modificări, în 1919, a trezit riposta istoricului român, care în ziarul elvețian „Journal de Genève” și „National Zeitung” a publicat proteste, iar în „Neamul Românesc”, a publicat articolul *Cum servesc germanii interesele lor prin știință*, – articol tradus în limba germană, franceză și engleză, trimis la Londra, Paris și Berlin, și agențiile de presă. Iorga fusese atât de indignat, încât a consemnat episodul și în autobiografia sa, *O viață de om...*: se trezise „cu fiecare capitol înădit în sensul luptei germane [...]. Voiam să fac un proces, dar mi s-a spus că-l voi pierde, după multă cheltuială, și a trebuit să mă mulțumesc numai cu scrisoarea publicată într-o foaie din Elveția germană, și cu protestarea din revista mea franceză.”) Dar, pe de altă parte, exista și un din ce în ce mai mare interes al unor personalități românești din domeniul istoriografiei, de a-și publica ideile și în presa de specialitate germană; astfel de apariții erau privite ca o consacrare, mai ales după atenuarea reținerii cu care lumea științifică occidentală privea spre cea germană în primii ani postbelici.

Notele cu care cei doi editori au însoțit scrisorile publicate sunt pe deplin lămuritoare; înțelegerea problemelor ridicate de emitenți se face fără greutate, chiar și de către un nespecialist în domeniul Istoriei. *Anexele* cuprind liste cu studiile și comunicările, recenziile și notițele bibliografice semnate de autorii români menționați în revista germană; un tabel sinoptic (alfabetic și cronologic); un indice de nume. La sfârșit, mai multe fotografii prezintă pe o parte dintre cei care au corespondat cu Fritz Valjavec.

Se impune și o concluzie: cei doi editori, Stelian Mândruț și Rudolf Gräf, au publicat o carte necesară și au știut să o realizeze după toate criteriile științifice.

Petre Țurlea

Mihaela GLIGOR, Miriam CALOIANU (ed.), *Theodor Lavi în corespondență*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2012, 500 p.

Nu mulți cercetători și-ar asuma responsabilitatea de a-și pune o lucrare sub imperativul a două moto-uri precum acestea: „[...] Toți am fost martori și toți simțim că va trebui să stăm ca mărturie pentru viitor [...]”, respectiv „Adevărul despre un autor este de căutat mai degrabă în corespondență decât în opera sa.” Primul citat este din Elie Wiesel, despre datoria de a sta ca martor văzută ca o opțiune estetică, iar celălalt, din Cioran. Însă demersul Mihaelei Gligor și al lui Miriam Caloianu se ridică la standardele pe care coordonatoarele însele și le-au stabilit.

Prezentul volum reunește un număr de 136 de scrisori, dintre 1958 și 1983, ale reputatului sionist Theodor Lavi Löwenstein. Corpul epistolar este însoțit de o introducere, redactată de Mihaela Gligor, de nota asupra ediției, dar și de o sumă de fotografii cu Theodor Lavi. Grupajul fotografic se deschide cu imaginea plăcuței indicând strada din Ierusalim care îi poartă numele și continuă cu fotografii care urmăresc existența lui Lavi din copilărie și adolescență până la activitatea de la Universitatea ebraică. De asemenea, volumul cuprinde biografia lui Löwenstein, concepută de Miriam Caloianu, dar și consistenta bibliografie a acestuia, elaborată de Emanuel Aczel.

Îngrijind acest volum de corespondență, Mihaela Gligor și Miriam Caloianu publică pentru prima oară documente din *Fondul 147. Theodor Lavi Löwenstein*, aflat în custodia Centrului pentru studierea evreilor din România de pe lângă Universitatea Ebraică din Ierusalim.

Scrisorile sunt grupate tematic, arată coordonatoarele, urmărind problematica antisemitismului în România interbelică și fascinația intelectualilor români față de ideologia mișcării legionare. Subiectul acesta pare a fi însă doar un pretext editorial. În pofida consistentului nucleu reprezentat în volum de schimbul epistolar dintre Theodor Lavi și Mac Linscott Ricketts, ce vizează reconstituirea anilor „tulburi” ai lui Eliade, scrisorile din volum ascund în paginile lor o bogăție de viață evreiască care depășește vădit limitarea.

Dincolo de ordonarea cronologică și alfabetică a scrisorilor, se poate opera, într-adevăr, o grupare tematică, tangențială sau nu cu mișcarea legionară. Unul dintre scopurile schimbului epistolar este, atât pentru Theodor Lavi, cât și pentru majoritatea corespondenților săi, documentarea referitoare la criminalii de război și la legionari; nu întâmplător coperta volumului reproduce fotografia lui Theodor Lavi depunând mărturie în procesul Eichmann. Cu toate acestea, nu o asemenea înverșunată căutare reprezintă esența volumului, care se sustrage încadrării tributare ideologiei.

Lectura cărții este un exercițiu de moderație, subtextul scrisorilor fiind acela că existența se conturează nu în alb și negru, ci întotdeauna într-o sumă de nuanțe de gri. Acest fapt este oglindit, bunăoară, și de ușurința cu care Mac Linscott Ricketts omite să citească întreaga încercătură din articolele lui Eliade pe care i le pune la dispoziție Theodor Lavi.

Stilul epistolar al lui Theodor Lavi este mai curând sobru, însă nota dominantă a corpusului de scrisori este supralicitarea memoriei, înregistrarea cât mai multor aspecte ale istoriei trăite. Explicația poate să stea sub semnul primului moto, căci, așa cum explică unul dintre corespondenții lui Lavi, Adolf Bleicher, „este de datoria celor ce suntem pe drumul apusului să golim sacul de amintiri”. Așadar, ceea ce pare un minus pentru direcția de lectură propusă de coordonatoare, prin depărtarea de subiectul antisemitismului, devine un plus pentru reconstituirea atmosferei epocii.

În fiecare dintre paginile de corespondență, memoria covârșește prezentul redactării. Trecutul, în diferitele sale ipostazieri, emerge din orice fapt de viață prezentă expus de Lavi ori de corespondenții săi. În ansamblu, scrisorile nu reflectă decât tangențial atmosfera intelectuală, ci mai ales viața evreiască din perioada interbelică, și nu numai, cu toate exaltările, temerile și certitudinile ei. Restituția ideologică ori de atmosferă nu se limitează, cum sugerează citatele de pe coperta a patra a volumului, numai la mișcarea legionară, ci transgresează această delimitare convențională.

Volumul, așa cum afirmă Mihaela Gligor, „se înscrie în categoria acelor care au o viață proprie, insuflată de însuși personajul principal, Theodor Lavi”. Înainte să fi devenit personaj, sionistul, pedagogul și publicistul Theodor Lavi Löwenstein a trăit „sub vremi”, memoria acestora impregnând corespondența sa. Prezentul său israelian, delimitat între documentarea pentru Yad Vashem, coordonarea Centrului pentru Studiul Evreilor din România și arta jurnalistică de la „Toladot” își împarte prim-planul, în economia epistolară, cu trecutul de înflăcărat sionist, dar și cu cel de deținut din închisorile comuniste.

Demersul celor două coordonatoare ale volumului este admirabil. Și dincolo de faptul că lucrarea se dorește a fi mărturia documentară a ispitelor ideologice ale unei generații remarcabile din istoria culturii noastre, cititorul poate găsi în selecția epistolară pe care o propun Mihaela Gligor și Miriam Caloianu aspecte de viață la fel de profunde precum cel în jurul căruia acestea gravitează. Dintre ele, merită menționate trimiterile la posteritatea jurnalului lui Mihail Sebastian, la geneza și receptarea memoriilor de închisoare ale lui Theodor Lavi însuși sau la etica moștenirii culturale.

Fapt este că, prin complexitatea figurii în jurul căreia gravitează, ca și prin varietatea corespondențelor lui Theodor Lavi, printre care Liviu Floda, Bela Vago, dar și Lucien Boz ori Monica Lovinescu, volumul devine o restituire caleidoscopică, plasându-se la intersecția istoriei ideilor, a istoriei literare și a studiilor iudaice.

Silvia Mitricioaei

Claudia Maria UDRESCU, *Universitatea din București. Modele și traiectorii post-comuniste*, București, Editura Universității din București, 2011, 215 p.

Preocupările cu privire la sistemul universitar din România au fost sintetizate în ultimele două decenii în studii și articole care încercau să investigheze evoluția acestor instituții, sistemele lor interne de organizare sau personalitățile marcante care și-au lăsat amprenta asupra lor. Puține însă au atins direct sau tangențial subiectul construirii relației dintre universitate și politică și integrarea misiunii celei dintâi în context politic, istoric sau cultural. Literatura de specialitate are nevoie de astfel de demersuri integrate care să abordeze, fără patimă și cu judecată dreaptă, raportul dintre universitate și stat. Această nevoie rezultă mai ales din necesitatea înțelegerii greșelilor, dar și a bunelor practici din istoria recentă, pentru a avea o perspectivă clară asupra celor actuale sau a celor care vor veni, într-o relație simplă de cauză-efect sau de perpetuare a unor uzanțe academice sau politice.

Pe această direcție se înscrie și lucrarea adusă astăzi în atenție a Claudiei Udrescu, în care autoarea abordează analitic traseul postcomunist al Universității din București, radiografiind formularea politicilor statului în materie de învățământ superior. Lucrarea ia forma unui studiu de caz și din punctul de vedere al delimitării temporale se raportează la perioada 1990-1996, considerată definitorie pentru traiectoria acestei universități prin încercarea ei de a se distanța de trecut. Având la bază o serie de elemente din literatura de specialitate riguros selectate, cititorul își poate însuși la finalul lecturii acestei lucrări o evoluție sintetizată asupra modelelor teoretice care definesc universitatea, asupra misiunii sau responsabilității publice a universității. În egală măsură, studiul de caz asupra Universității din București este fundamentat pe o serie de surse arhivistice, precum Arhiva Rectoratului Universității din București, Arhiva Camerei Deputaților sau Arhiva Comisiei de Învățământ, Știință, Tineret și Sport din cadrul Camerei Deputaților, asigurând acestui demers legitimitatea și caracterul inovativ pe care îl oferă astfel de surse.

Structurată în trei părți majore lucrarea are caracterul unei inițiative cu abordare integrată. Pentru început s-a avut în vedere redarea unei perspective teoretice asupra conceptelor operaționalizate pe parcurs. S-au bucurat de atenție deosebită cele mai relevante clasificări teoretice actuale asupra învățământului superior, modelele de universitate (universitatea medievală, modelul german, universitatea modernă, universitatea europeană după 1990), temele și tendințele actuale din studiul învățământului superior. Parcurgerea celei de-a doua și de-a treia părți introduce punctul de focus al acestei lucrări, Universitatea din București, cu menționări prețioase asupra moștenirii comuniste universitare. Cititorul găsește în rândurile acestei cărți rectorii care s-au succedat la conducerea Universității în perioada de referință și dezbaterile care au dominat perioada lor de administrație, fundamentate pe documentele de arhivă ale Senatului Universității.

Autoarea demonstrează cum după 1989, contrar perioadei de dinainte, cariera universitară o legitimează pe cea politică și punctează evenimentele față de care universitarii reacționează: contestarea profesorilor din decembrie 1989, mineriada din 1990, legătura dintre universitate și politică, momentul înființării de noi facultăți, apariția universităților particulare sau alegerile pentru funcția de rector. Ultima parte aduce cititorul în sectorul legislativ, relativ la modul în care Universitatea înțelege să abordeze problema absenței legislației din domeniul învățământului imediat după 1990. Perioada la care se face referire se divide astfel în două secțiuni, prima acoperind primii trei ani de democrație și eforturile redactării unei legi care să abordeze direct toate problemele educaționale și momentul 1995 cu promulgarea legii învățământului. Sectorial sunt investigate etape